

Košický vládny program a súčasnosť

Národnooslobodzovací boj českého a slovenského ľudu v rokoch druhej svetovej vojny, 40. výročie vyvrcholenia ktoré si pripomíname, nesledoval iba odstránenie fašistického jarma. Išlo v ňom o to, aby program tohto boja, ktorý ľud v mene slobody, obnovy štátnej suverenity a demokratickej orientácie podstúpil, našiel svoje uplatnenie aj v povojnovom štátnom usporiadaní oslobodeného Československa. Veľkú úlohu v tomto smere malo prijatie a vyhlásenie programu prvej domácej vlády republiky, vlády Národného frontu Čechov a Slovákov 5. apríla 1945 v Košiciach, podľa ktorého vošiel do našej histórie ako Košický vládny program. V ňom našli svoj odraz aj všetky zmeny, ktoré prinášalo víťazstvo Sovietskeho zväzu v tejto vojne a skutočnosť, že Československo bolo oslobodzované vojskami socialistickej veľmoci.

Košický vládny program bol programom všestranného rozvoja našej národnej a demokratickej revolúcie, ktorá začala Slovenským národným povstaním. Predstavoval rozpracovanie základných otázok, ktoré mala prvá československá vláda Národného frontu Čechov a Slovákov riešiť na oslobodenom území republiky do konečného víťazstva nad fašizmom a v prvých rokoch výstavby ľudovodemokratického štátu. Program určil zásady politického, hospodárskeho a kultúrneho vývoja štátu. Zničenie a vykorenenie fašizmu, prechod moci do rúk pracujúceho ľudu, dôsledný demo-

kratizmus verejného, štátneho a kultúrneho života, demokratizácia národného hospodárstva a výrobných vzťahov, vývoj nových, skutočne bratských vzťahov Čechov a Slovákov, definitívne riešenie otázky národnostných menšín, najmä otázky nemeckej menšiny, pevné spojenectvo a priateľstvo so Sovietskym zväzom ako základné požiadavky Košického vládneho programu tvorili hospodársky aj politický rámec úsilia a zápasu o výstavbu novej československej armády ako armády národnej, demokratickej a ľudovej.

Komunisti si uvedomovali, že prv alebo neskôršie dôjde k mocenskému stretnutiu, kedy sa bude riešiť otázka „kto z koho“ a výsledok tohto boja bude závisieť aj od postoja štátneho mocenského aparátu, teda aj armády. Preto vedúci predstavitelia KSČ už pri formulovaní programu prísne dbali na to, aby program obsahoval také zásady, realizovanie ktorých by zaručilo maximálnu demokratizáciu ozbrojených síl a obmedzovalo možnosť ich zneužitia pre kontrarevolučné ciele domácej a zahraničnej reakcie. Tieto zásady predstavovali tzv. vojenskú časť Košického vládneho programu, ktorej osu tvorila jeho tretia kapitola.

Základným predpokladom bezpečnosti nového štátu bol spoľahlivý systém spojenectva — najtesnejšie spojenectvo a priateľstvo so Sovietskym zväzom ako hlavným garantom bezpečnosti a nezávislosti ľudovodemokratického Československa. Košický

vládný program nielenže potvrdil Československo-sovietskú zmluvu o priateľstve, vzájomnej pomoci a povojnovej spolupráci z 12. decembra 1943, ale zaväzoval vládu, že bude najtesnejšie spojenectvo so Sovietskym zväzom pokladať za neochvejnú vedúcu líniu československej zahraničnej politiky.

Ďalším najdôležitejším predpokladom bezpečnosti československého štátu bolo jeho prebudovanie na republiku dvoch rovnoprávných bratských národov Čechov a Slovákov a vybudovanie novej, demokratickej armády, ktorá bude neochvejne plniť vôľu ľudu. Závažnú úlohu v úsilí strany o výstavbu takejto armády hrala skutočnosť, že KSČ mohla využívať bohaté sovietske skúsenosti z vojenskej výstavby, ktoré sa osvedčili v praxi v rokoch 2. svetovej vojny. Leninské zásady výstavby armády nového typu a bohaté skúsenosti KSSZ z výstavby sovietskych ozbrojených síl, najmä Sovietskej armády, sa stali pevným základom vojenskej politiky KSČ, ktorej východiská boli ako vymoženosti odboja pevne zakotvené v Košickom vládnom programe.

Košický vládný program určil, že nová československá armáda sa bude budovať ako pevne organizovaná pravidelná armáda a „jej základom sú a budú aktívne, so zbraňou v rukách bojujúce zložky branných síl našich národov doma aj za hranicami [1. čs. zbor v ZSSR, naši letci, čs. obrnená brigáda vo Francúzsku, slovenská a česká partizáni, povstalecké vojská na Slovensku]. Okolo tohto základu, najmä okolo 1. čs. zboru v ZSSR, bude tvorená nová čs. branná moc“. (KSČ o ozbrojených silách, Dokumenty 1918—1981, Praha 1981, s. 192.)

KSČ pri uplatňovaní sovietskych skúseností vychádzala z toho, že nová Československá armáda musí byť armádou skutočne ľudovou, že musí byť uvedomelou ochrankyňou vecí pracujúceho ľudu. Vybudovanie armády na demokratických základoch nebolo možné bez správneho riešenia otázky vzťahu armády k ľudovým masám a vzťahu ľudu k armáde. Preto vládný program uložil budovať armádu ako aktívnu zložku všetkého ľudového budovateľského úsilia, v ktorom mala plniť tiež konštruktívnu úlohu a požadoval skončiť s „nepolitickosťou“ armády ako prekážkou aktívneho podielu armády na riešení aktuálnych hospodárskych a politických otázok prebiehajúcej národnej a demokratickej revolúcie.

Nová armáda mala stelesňovať skutočný bratský zväzok dvoch rovnoprávných národov Čechov a Slovákov. Mala byť nielen

výrazom, ale aj záštitou jednoty oboch národov, založenej na ich úplnej rovnoprávnosti. Preto sa vládný program neobmedzoval iba na formálne deklarovanie rovnoprávnosti jazykov oboch národov ako jazykov veliacich a služobných, ale požadoval pre Slovákov v novom veliteľskom zbore a vo všetkých ústredných armádnych inštitúciách primerané zastúpenie z hľadiska počtu aj významu. Dôsledné uplatňovanie tejto zásady sa stalo jedným z najdôležitejších prameňov upevnenia sily novej československej armády a obranyschopnosti ľudovodemokratickej republiky.

V snahe budovať novú armádu podľa vzoru Sovietskej armády usilovala strana tiež v oblasti ideovovýchovej práce o to, aby sa vedomie vojakov formovalo v duchu politiky ľudovodemokratického štátu, aby sa politická výchova stala neoddeliteľnou súčasťou celkovej prípravy vojsk. Preto sa KSČ neobmedzila len na požiadavku skončovania s „nepolitickosťou“ armády, ale presadila priamo do vládneho programu povinnosť výchovy vojakov v duchu politiky ľudovodemokratického štátu uskutočňovaním osvetovo-výchovej práce. Košický vládný program ukladal, aby sa vo všetkých vojenských jednotkách, zložkách a útavoch zriaďovali funkcie „osvetových dôstojníkov“, na vyšších veliteľstvách „oddelenia výchovy a osvetu“ na čele s „Hlavnou správou výchovy a osvetu“ na Ministerstve národnej obrany. Všetka výchovná činnosť v armáde sa mala uskutočňovať v duchu zásad bojovej družby a pevnej spolupráce so Sovietskou armádou, v ktorej vláda videla „vzor pre budovanie novej, skutočne demokratickej, antifasistickej čs. armády“. (KSČ o ozbrojených silách, s. 192.) Uplatňovanie tejto zásady vládneho programu sa stalo ďalším dôležitým zdrojom rastu bojaskopnosti armády a bezpečnosti štátu. Zavedenie osvetovej výchovy a skoncovanie s tzv. nepolitickosťou armády dávali záruku, že armáda nebude už nikdy zneužívať na prot ľudové a protinárodné ciele.

Vychádzajúc z marxisticko-leninskej zásady, že rozhodujúcou otázkou každej revolúcie je otázka moci, strana usilovala o to, aby všetky nové mocenské orgány zodpovedali tým politickým zmenám, ku ktorým v republike dochádzalo, aby mohli zodpovedne plniť funkciu opory ďalšieho postupu prebiehajúcej revolúcie. Definitívne zabezpečenie demokratického charakteru budovanej armády nevyhnutne predpokladalo zásadnú zmenu triedno-politického profilu jej veliteľského zboru. V tomto smere patrili k najdôležitejším tie zásady Košického vládneho programu, ktoré obsa-

hovali kritériá pre prijímanie dôstojníkov do veliteľského zboru novej čs. armády. „Vláda zdôrazňuje,“ hovorí sa vo vládnom programe, „že veliteľské miesta v novej čs. armáde môžu zastávať iba dôstojníci úprimne demokratického, skutočne antifašistického zmysľovania... Súčasne však treba, aby boli čo najrýchlejšie uskutočnené opatrenia pre najrýchlejšiu očistu armády od všetkých zradcovských, kolaborantských, antidemokratických a protifudových živlov a bude sa dbať, aby také živly nemohli preniknúť na veliteľské miesta.“ (KSC o ozbrojených silách, s. 193—194.)

Základ novej ľudovej a demokratickej armády tvorili ozbrojené zložky antifašistického boja a z nich predovšetkým tie, ktoré už v priebehu vojny prejavili revolučný charakter — príslušníci 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, ako i bojovníci Slovenského národného povstania a Májového povstania českého ľudu. Najmä z radov veliteľov týchto jednotiek sa mali získavať noví príslušníci veliteľského zboru našej ľudovodemokratickej armády.

V záujme zrýchlenia procesu výstavby veliteľského zboru sa vláda v programe tiež zaviazala, že bude venovať mimoriadnu pozornosť jeho školeniu. Opäť pri tom zdôrazňovala potrebu dôsledného osvojovania bojových skúseností Sovietskej armády.

Pre zabezpečenie čo najužšej bojovej družby a spolupráce novej čs. armády so Sovietskou armádou a čo najúčinnejšie využívanie sovietskych skúseností stanovil Košický vládny program, že „... budú organizácia, výzbroj a výcvik novej čs. brannej moci rovnaké ako organizácia, výzbroj a výcvik Červenej armády.“ (KSC o ozbrojených silách, s. 192.)

Nový triednopolitický obsah vyjadrovali aj sociálnopolitické zásady výstavby armády, zakotvené v Košickom vládnom programe.

Realizácia zásad Košického vládného programu prebiehala v podmienkach ostrého triedneho boja. Buržoázia sa nevzdávala svojich pozícií dobrovoľne. V tejto situácii sa veľmi osvedčila línia KSC na prerastanie národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú. Vďaka majstrovsky uplatňovanej taktike Gottwaldového vedenia strany sa postupne podarilo získať pre túto líniu drvivú väčšinu pracujúceho ľudu. Pre úspešný vývoj revolúcie bolo ale treba prehĺbiť vplyv strany v štátnom aparáte. V armáde, ako jeho veľmi dôležitej súčasti bola situácia o to zložitejšia, že tak česká, ako i slovenská buržoázia mala veľmi silné pozície vo veliteľskom zbore.

Jej príslušníci na mnohých kľúčových pozíciách v armáde pod rôznymi zámenkami bránili rastu nových mladých dôstojníkov z radov príslušníkov 1. čs. armádneho zboru v ZSSR a účastníkov domáceho odboja. Uzatvárali im prístup k vojenskému vzdelaniu, k veliteľským funkciám a podobne, pre čo mnohí tiež opustili rady československej armády.

KSC však tento vývoj nepodcenila. Jej vedenie sa situáciou v armáde zaoberalo a robilo náležité opatrenia. Tak strana dosiahla, že armáda bola v predfebruárovom období v súlade s Košickým vládnym programom budovaná ako účinný nástroj národnej a demokratickej revolúcie na antifasistických, demokratických a ľudových princípoch. Požiadavka demokratizácie armády, spojená s proklamáciou spolupráce so Sovietskou armádou, otvárala cestu revolučnej prestavbe našej armády a patrila k rozhodujúcim faktorom prehlbovania jej ľudového charakteru.

Hoci až do februára 1948 nebol boj o armádu zďaleka rozhodnutý, predsa len sa armáda stále viac kryštalizovala ako nástroj ľudovodemokratického štátu. A tak v rozhodujúcom momente triedneho stretnutia zostala armáda verná záujmom pokrokového vývoja, na čele ktorého kráčala robotnícka trieda, vedená KSC.

Víťazstvo pracujúceho ľudu vo februári 1948 otvorilo priestor pre dôsledné presadenie aj tých zásad Košického vládného programu, ktoré nemohli byť dovtedy uplatnené pre odpor reakčných síl.

Nastolenie politickej moci robotníckej triedy a pracujúceho ľudu otvorilo cestu k socialistickej výstavbe Československa. Definitívne vyriešilo jeho zahraničnopolitickú orientáciu na spojenectvo so Sovietskym zväzom a ostatnými ľudovodemokratickými štátmi.

Programovým východiskom celého diela socialistickej výstavby sa stala generálna línia výstavby socializmu vytýčená na IX. zjazde KSC v r. 1949, vychádzajúca zo všeobecných skúseností budovania socializmu a z konkrétnych historických podmienok Československa. Jej úspešným splnením v nasledujúcich rokoch sme dosiahli významné premeny vo všetkých oblastiach života našej spoločnosti. K najdôležitejším patrila socialistická industrializácia Slovenska a jeho premena zo zostalej agrárnej na priemyslovo vyspelú krajinu, kolektivizácia čs. poľnohospodárstva, odstránenie vykorisťovania človeka človekom, významný vzrast hmotnej úrovne a trvalé zabezpečenie sociálnych istôt pracujúceho človeka. Vo všetkých odvetviach nášho národného hospodárstva plne zvíťazili socia-

listické výrobné vzťahy a vybudovala sa silná materiálne-technická základňa pre ich ďalšie upevňovanie. V historicky krátkom čase zvíťazil v našej krajine socializmus a boli vytvorené potrebné podmienky pre jeho ďalší dynamický rozvoj.

Víťazstvo československého pracujúceho ľudu vo februári 1948 vytvorilo kvalitatívne nové podmienky aj pre premenu jeho armády na armádu socialistického typu. Otvorilo novú, rozhodujúcu etapu v jej výstavbe.

V rokoch budovania socializmu venovala KSČ trvalú pozornosť dôslednému presadzovaniu leninských princípov výstavby a riadenia ozbrojených síl do života ČSĽA. Najväčší dôraz kládla na uplatňovanie a posilňovanie vedúcej úlohy strany pri riešení všetkých otázok obrany štátu.

Veľkú starostlivosť venoval Ústredný výbor KSČ zloženiu veliteľského zboru z radov robotníkov a roľníkov a jeho výchove na zásadách marxizmu-leninizmu.

Významným zdrojom morálnej a politickej pevnosti armády a jej internacionálneho charakteru sa stali bratské vzťahy oboch našich národov, Čechov a Slovákov, ktoré sa v podmienkach budovania socializmu ďalej upevňovali.

Marxisticko-leninský prístup KSČ k riešeniu otázok obranyschopnosti štátu sa prejavoval aj v nepretržitom prehľbovaní vzŕžku vojakov ČSĽA s pracujúcim ľudom, najmä s robotníckou triedou. Upevňovanie tejto jednoty vyjadruje skutočnosť, že armáda je neoddeliteľnou súčasťou socialistickej spoločnosti; je vyjadrením spoločných záujmov ľudu a armády pri budovaní a obrane socialistickej vlasti. Armáde, jej jednotlivým zväzkom a útvarom sa dostáva maximálna pozornosť a podpora od územných straníckych a štátnych orgánov.

K rastu bojovej sily ČSĽA významne prispela nepretržitá a ozajstne všestranná spolupráca so Sovietskym zväzom a jeho armádou, nadväzujúca bezprostredne na rozsiahlu pomoc, ktorú Sovietsky zväz poskytoval už národnooslobodzovaciemu boju československého ľudu v rokoch 2. svetovej vojny. Prejavom takejto internacionálnej pomoci bolo už vyzbrojenie a vycvičenie jednotiek 1. čs. armádneho zboru v ZSSR a poskytnutie výzbroje pre 10 peších divízií československej armády hneď v prvých mesiacoch po oslobodení. Nedoценiteľná bola pomoc Sovietskeho zväzu pri príprave nových, najmä vyšších a stredných veliteľských kádrov, vo vyzbrojovaní a vybavovaní našej armády najmodernejšími zbraňami a technikou. Bohaté skúsenosti pri riešení praktických otázok budovania armády, najmä pri organizovaní vý-

chovy a výcviku, podložené poznatkami získanými na frontoch Veľkej vlasteneckej vojny, prinášali a odovzdávali nášmu veliteľskému zboru sovietski vojenski poradcovia. Tieto poznatky sa tiež prenášali do nových poriadkov a predpisov zavádzaných v ČSĽA. Preberanie sovietskych skúseností predstavuje v našej armáde osvedčený systém. Bojová sila ČSĽA priamo závisí od všestranného uplatňovania skúseností sovietskych ozbrojených síl. Poskytovanie technickej dokumentácie k výrobe modernej techniky a zbraní nám umožnilo a umožňuje ich výrobu a zavádzanie do výzbroje bez finančne veľmi náročného a dlhého výskumu a vývoja. Významne nám aj dnes pomáha využívanie služobných poriadkov, predpisov, odbornej literatúry a časopisov. Veľkú cenu pre nás má trvale poskytovaná príprava veliteľských a technických kádrov na vojenských vysokých školách a akadémiách a neprestajné odovzdávanie skúseností zo všetkých oblastí výcviku a výchovy vojsk. To všetko veľmi uľahčuje a zrýchľuje proces výstavby ČSĽA.

Rozsiahla nezištná pomoc pri výstavbe našej armády, ktorú nám poskytoval a neprestajne poskytuje Sovietsky zväz, je pádnym svedectvom hlbokého internacionálneho charakteru a triednej podstaty jeho politiky pri rozvíjaní vzájomných vzťahov s bratskými socialistickými krajinami.

Významným mezníkom v raste obranyschopnosti nášho štátu sa stal vznik Varšavskej zmluvy, ktorá je už tridsať rokov spoľahlivou záštitou pokojnej práce nášho ľudu, mieru a bezpečnosti v Európe. Jej vznikom sa v súlade s leninským učením o jednote budovania a obrany socializmu pozdvihla na vyššiu úroveň internacionálna obrana najvyšších záujmov všetkých zúčastnených štátov.

Pri plnení každodenných úloh budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti a zabezpečení jej obrany sú nám aj v súčasnosti pevnou oporou spojenecké vzťahy s krajinami socialistického spoločenstva, najmä však spolenectvo a priateľstvo so Sovietskym zväzom, zakotvené pred štyridsiatimi rokmi v Košickom vládnom programe.

Životný význam tohto spojeneckého zväzku vyjadruje nová Československo-sovietska zmluva o priateľstve, spolupráci a vzájomnej pomoci zo 6. mája 1970, pri podpísaní ktorej generálny tajomník ÚV KSČ Gustáv Husák povedal: „Dnes uzavretá spojenecká zmluva dáva nášmu ľudu istotu a nové perspektívy ďalšieho rozvoja. Budeme ju z našej strany verne dodržiavať a pevne stáť po boku Sovietskeho zväzu v pevnom vedomí, že západné hranice Čes-

koslovenska sú aj hranicami socialistického tábora a že rozvoj nášho štátu je možný len v najužšom spojení a priateľstve so Sovietskym zväzom a ostatnými spriatelnenými socialistickými štátmi.“ (Husák, G.: Vybrané projevy, květen 1970 — prosinec 1971, Praha 1972, s. 22.)

Pätnásť rokov, ktoré uplynuli od podpísania tejto zmluvy, ešte viac prehĺbilo a upevnilo naše vzájomné vzťahy, ktoré sa rodili v spoločných bojoch proti fašizmu. Táto zmluva spoľahlivo slúži zabezpečovaniu našich národných a štátnych záujmov tak, ako to bolo uvedené v Košickom vládom programe a prispieva aj k posilneniu jednoty a zomknutosti krajín socialistického spoločenstva.

Pevný bratský zväzok a vzájomná spolupráca Československa a Sovietskeho zväzu znásobuje naše sily pri budovaní rozvinu-

tej socialistickej spoločnosti. Sú zárukou našej nezávislosti a pomáhajú zvyšovať našu politickú, hospodársku a obrannú silu.

Aj napriek zložitejším podmienkam vyvolávaným neprestajne sa prehĺbujúcou krízou kapitalizmu a zostrujúcou sa medzinárodnou politickou situáciou máme v roku štyridsiatych výročí vyvrcholenia národnoslobodzovacieho boja všetky predpoklady, aby sme zabezpečili ďalší hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj našej socialistickej spoločnosti a aby sa ešte viac upevnila obranyschopnosť nášho štátu. Zárukou toho je marxisticko-leninská politika Komunistickej strany Československa, aktívna podpora tejto politiky pracujúcim ľuďom, nerozborné spojenectvo a všestranná spolupráca s našim osloboditeľom a priateľom Sovietskym zväzom a ostatnými krajinami socialistického spoločenstva.